

ԴԱՐՁԵԱԼ,
ՆԵՐՔԻՆ ԾՈՎ

Ներքին ծովու մասին յուզուած խնդիրը վերջանալէ շատ հեռու է. դրեթէ Ակադեմեայի ամեն նիստերուն մէջ անդամներէն մին Պ. Բուտէրի խորհուրդը կը քննադատէ. վերջին անգամ Պ. Նոտէն անունով մէկը նոր առարկութիւն մը հանեց, զոր մեր ընթերցողաց կը հաղորդեմք կրկին նորա տակաւ. նախ՝ իբր ուսումնական հետաքրքրական խնդիր, երկրորդ՝ իբրեւ քննադատութեան կամ վիճաբանութեան օրինակ, որ մեր մէջ դժբաղդաբար ընդհանրապէս անուանարկութեամբ կ'սկսի և անուանարկութեամբ կը վերջանայ:

Պ. Նոտէն կ'ըսէ, ենթադրեմք, որ գործը 'ի կատար ելած է, բոլոր աշխատութիւնները իրենց նպատակին հասած են, Շօթերը մինչեւ իրենց եղները ջրով լեցուած են, իրենց ափերը արագապէս թրջուած, նոյն իսկ առասարները կարեւոր խորութիւնը ունին, և նաւարկութիւնը սկսած է. բայց իրաց այս վիճակը մըջափ ժամանակ պիտի տեսէ, ահա այս է կարեւոր կէտը:

Ինչպէս ամեն ծովեր, մեծ և փոքր, նոյնպէս այս ծովը պիտի ունենայ իրեն մրրիկները, Այն կողմի ուժգին հողմերը պիտի խռովեն ծովը և ալիքները պիտի բաղկեն ասոր ափերը մինչեւ հոն ուր որ կը հասնին, և այն տեղ նոր ափեր պիտի ձեւանան և քայքայեալ հողերը ջուրին տակ պիտի երթան և բաւական տարածութեամբ ծովուն յատակը պիտի նստին, որով զոռիթափը պիտի մեղմանայ եւ յատակը պիտի բարձրանայ. Այս աւաղանին մէջ հասող ջուրը պիտի բերէ իրեն հետ խիճ ու տիղմ. որոնք կամայ կամայ հողա-

կայտեր պիտի ձեւանան, վերջը Տէլ-Դաւէր. Այս պատահարները այսպիսի անձուկ և նուաղ խորութեամբ մը ծովու մէջ կարելի չէ զանց առնել. հաստատուն նիւթոյ այս եկամուտները անդգալի կերպով ծովուն յատակը պիտի բարձրացնեն և ժամանակէ մը յետոյ նուարկութիւնը անկարելի պիտի ընեն, և մի քանի դարեր բաւական պիտի ըլլան այս ձախող արդիւնքը յառաջ բերելու:

Այս՝ սահարայեան ծովուն սպտանացող վտանգներուն փոքրագոյնն է. Ամենատակալի վտանգը պիտի ըլլայ ջրանցքը, տաւնոց որոյ գործն անկարելի է 'ի կատար հանել. Այս ջրանցքը հաղորդակցութեան պարզ ջրանցք մի չի պիտի ըլլայ, ինչպէս որ է Սուէի ջի ջրանցքը դրեթէ մի և նոյն մակ հաւասարութիւնը ունեցող երկու ծովերու միջեւ, այլ Եգիպտոս ջրանցք մի, ուրկէ անցնող ջրոյ հոսանքը ներքին ծովը լեցնելու բաւականութեամբ պիտի ունենայ ծուալ և արագութիւն: Ընդունելով Պ. Բուտէրի հետ, որ ներքին ծովէն օրը երեսունը ինը միլիօն խորանարդ մեղր ջուր պիտի բարձրանայ շոգիացմամբ, ուրեմն ջրանցքը 39 միլիօն խորանարդ ջուր պիտի մատակարարէ ծովուն մակհաւասարութիւնը անխափա պահելու համար: Արդ՝ օրը այսքան ջուր տուող ջրանցքը՝ գետակ մի և նոյն իսկ գետ մի ըսել է. որովհետեւ մէկ երկվայրկեանի մէջ 451 խորանարդ մեղր ջուր պիտի տայ, մինչդեռ Սէն գետը Փարիզի մէջ մէկ երկվայրկեանի մէջ 130 խոր. մեղր ջուր կը տայ եւ Կարոնը՝ Թուրուզի մէջ 150 խոր. մեղր: Երեւայեցէք միշտ շարժման մէջ եղող այսքան ծուալ ունեցող ջրոյ զօրութիւնը. ենթադրելով՝ որ ջրանցքին ջուրը պիտի ունենայ վերայիշատակեալ երկու գետե-

րուն ջրոյ արագութեան հաւասար արագութիւն, արուեստական գետը պիտի ունենայ Կորոնի՝ Թուլուզի մէջ ունեցած ծաւալին երեք անգամին չափ ծաւալ. իսկ Սէնի՝ Փարիզի մէջ ունեցած ծաւալին երեք ու կէս անգամին չափ : Ի՛նչ աշխատութիւն այսպիսի ջրանցք մի պեղելու համար և ինչպիսի վտանքներ, զորս պիտի պատճառէ ահագին քանակութեամբ ջրոյ անցքը ջրանցքին ներքին երեսներու մէջ, ուր երկիրը կակղացած պիտի ըլլայ մեքենայներով և գործիքներով, Ի՛նչ պիտի ըլլայ մանաւանդ այն առնն, երբ ամբարան սաստիկ տաքութեամբ շոգիացումը պիտի կրկնապատկի ինչպէս և ջրանցքին մատակարարած ջրոյ քանակութիւնը : Արդ՝ ինչպէս կարելի է հաւատալ թէ՛ պիտի գիմակալեն ջրանցքին ափերը այսպիսի հեղեղի մը ջուրը պիտի քշէ տանի. ջրանցքը պիտի գոցուի և ծովուն մէջ երթալով՝ այն տեղ հողաբլուրներ պիտի կաղմեն : Այս աւերանաց առաջին առնելու մէկ միջոց կայ. որպէս զի ջրոյ ընթացքը միշտ անդգալի կերպով ըլլայ, պէտք է ջրանցքը չափէն աւելի լայն պեղել, բայց այս հակայական աշխատութիւնն է, որ կ'ահաբեկէ Պ. Նօտէնը, և եթէ այս ալ ըլլայ, դարձեալ չ'ապահովիր : Ծովուն ջուրը միշտ պարզ չէ, խիստ եղանակներու մէջ ալիքները բարձրացնելով տիզմը և աւաղը՝ առաւել կամ նուազ տարածութեամբ մը ջուրերը պիտի պղտորեն, այս պղտորեալ ջուրերը ջրանցքին մէջ մտնելով՝ պիտի թանձրացնեն այն միւրերին խաւը, որմէ արդէն աւաղանին մէջ կայ : Զրանցքը պիտի խափանուի, զոր ուրիշ կերպով կարելի չէ մաքրել, այլ միայն հաստատուն նիւթերը ծովուն մէջ քաշելով :

Վերջապէս, որովհետեւ ամեն բան

պէտք է նախատեսել, Միջերկրականի ջուրը շատ աղի ըլլալով՝ շոգիացմամբ իւր մէջ եղած աղը պիտի թռչու ներքին ծովուն մէջ, որով դարերէ յետոյ Սահարայեան ծովը պիտի ըլլայ ամբողջապէս աղային նիւթոց կտոր մի :

Ահա ասոնք են Պ. Բուտերի յանդուգն յատակագծին տարագայ ցաւալի հետեւութիւնները, զոր Պ. Նօտէն կը պարզէ. « Այս հակայ աշխատութեան նպատակը պիտի ըլլայ ստեղծել ընդարձակագոյն ճախին մի, որ ապագայ սերնդոց համար ախտերու աղբիւր պիտի ըլլայ » :

Պ. Բուտեր պարզ կերպով կը պատասխանէ այս ամենուն գործնապէս. ներքին ծովը պիտի ունենայ մի ջրանցք 12 մեգր խորութեամբ և 50 մեգր լայնութեամբ, ուր ջրոյ հոսանքին արագութիւնը մէկ երկվայրկենի մէջ 0.46 մեգրէն աւելի չի պիտի ըլլայ. նոյն իսկ այս արագութիւնը պիտի նուաղի անձրեւաց եւ գետակներու բերած ջրոց պատճառաւ : Արդ՝ Պ. Տը-Լէսէփս հաստատած է որ Սուէիլի և աղի լճերուն միջեւ հոսանոց երկվայրկենական արագութիւնն է մէկ մեգր, ասկէց ալ աւելի՝ գիշերահաւասարից բարձր ծովախաղացներու առնն. այնու աւանանջիւ այս հոսանքը ապականած չէ ջրանցքին ափերը :

Թէ ներքին ծովը պիտի լեցուի շոգիացմամբ աղի կոյտերով և Միջերկրականէն եկող նիւթերով, երբեմն այս պիտի ընդգիմաբանութեանց Պ. Տը-Լէսէփս ալ պատահեցաւ : Կ'ըսէին որ աղի լճերը հետզհետէ աղի կոյտի մը պիտի փոխարկուին, բայց փորձը բոլորովին ասոր հակառակ արդիւնք ցուց. որովհետեւ աղի լճերը իրենց մէջ եղած աղի ստուար կտորները լուծելով նուաղացնելին : Այս արդիւնքը յառաջ կը դայ հակառակ հոսանքներ

րէ, որք իրենց հետ կը բռնեն կը տանին աղի կտորները և Զրանցքին յատակը նստած կոյտերը: «Մի և նոյն երեւոյթները պիտի պատահին Գապէսի Զրանցքին մէջ, և թէ բաւական լայն և երկայն լինի զոր գիւրաւ կարելի է ձեռք բերել»:

Պ. Բուաերի պատասխանները կը հաստատէ ըստ ամենայնի Պ. Տը-1, էսէփս և կ'ըսէ, որ շէր կարող հաճոյա-

նալ այն գիտնոց որք իրեն ընդդիմաբանեցին և ոչ նախատեսել իւր խորհրդի յաջողութեան մասին գժուտութիւններ: «Մի այնպիսի ձիւնարկ որ միշտ պիտի մնայ, կը կատարեւոր գործուի ժամանակով եւ յարատեւ աշխատութեամբ, եւ շատ անգամ անոր դէմ ելած արգելքները՝ յաջողութեանը կը նպաստեն»:



Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

ԵԿԻՊՏԱԲԱՆԿ Ռաֆայէլեան Գէորգ Պէյը ներկայ ամսոյս մէջ իւր մահկանացուն կնքեց ի հասակի վաթսուէն և հինգ ամաց: Սա՛ իւր արհեստին մէջ ունեցած աննման տաղանդովը սիրելի եղած էր Եգիպտոսի Խտիվներուն եւ շատ Փաշաներու. իւր բարեպաշտութեամբ, առատաձեռնութեամբ եւ առաքինութեամբ սիրելի եղած էր համայն աղբայնոց: Սա՛ աղբատութեան մէջ ծնաւ, եւ իւր բնածին հանձարովը բարձրացաւ եւ հարստութեան տէր եղաւ. եւ որովհետեւ գիտէր աղբատութեան վիշտը, թշուառութեան սրտակսկիծ դառնութիւնը. ուստի իւր հարստութիւնը՝ աղբատները սիրիւելու, թրջ ու առութիւնը մխիթարելու եւ պանախդութիւնը պատասպարելու համար ի գործ դրաւ. եւ հուսկ ամենայնի աղբատ մեռաւ, եւ իւր վերջին սպասը, յուղարկաւորութիւնը իւր Խբթի սպասաւորը կատարեց, որ Հանգուցելոյն շնորհիւ այսօր մեծագումար հարստութեան տէր եղած է: Մեռաւ անղաւակ, բայց ոչ յիշատակ. իրեն բարե-